

DEMOKRASİ NE GİBİ TECRÜBELER GEÇİRDİ?

Derebeylik nizamına ve asil sınıfa karşı baş kaldıran “avam” sınıfı savaşı kazandı. Asiller sınıfı ve krallık ya Fransada olduğu gibi ortadan kaldırıldı veya İngilterede olduğu gibi asiller sınıfı da burjuvalaştı ve asalet, gerçek bir sosyal vazifesi ve kudreti olmıyan sadece sosyal itibar, unvan taşıyan bir mevki oldu, kral da bir kukla hükümdar haline geldi. Fakat bu işler olup biterken “avam” sınıfı da kendi içinden değişmişti. Derebeylik nizamında ve ideolojisinde “avam” diye bir arada sınıflandırılan nüfus içinden farklılaşmış, birbirinden ayrı gruplara, yeni sosyal sınıflara ayrılmıştı. Cemiyetin bu yeni sınıflaşması ve demokrasi tatbikatında geçirilen tecrübeler yeni demokrasi anlayışlarına yol açtı.

Halk hâkimiyeti, halkın serbest, gizli reyle mümessillerini seçmesiyle tahakkuk edecekti. Fakat halk kimdi? Seçimlere kimler iştirak edecekti? Şehirlerin, fakirlik uçurumuna yuvarlanmış “cahil ve sefil halk”ı, “ayak takımı”, seçimlere iştirak edecek miydi? Daha dün toprağa bağlı yarı köle vaziyetinde olanlara veya onların çocuklarına, yeni şartlar altında eskisinden kötü bir vaziyete düşmüş olan ziraat emekçilerine bu hak verilecek miydi? Böyle “aşağılık” tabakalardan milleti, devleti temsil edecek mümessil seçilecek miydi? Şehirlerin zengin, veya hali vakti düzgün, itibarlı sınıfı, tüccarı, fabrikatörü ve ziraî mıntakaların büyük toprak sahipleri ve işini yoluna koymuş çiftçileri bu sualleri soruyor ve şiddetle “HAYIR!” diye cevap veriyorlardı. Bunun için demokrasinin bu ilk devresinde seçme ve seçilme hakkı bazı mülkiyet kayıtları ile sınırlandırılmış, çalışan kütlelerin büyük bir kısmı bu haktan mahrum bırakılmıştı. On dokuzuncu asır siyâsî tarihi, bu seçme ve seçilme hakkını genişletmek, bütün vatandaşları seçmen yapmak için girişilen ve safha safha kazanılan mücadelelerle doludur. Bugün bile bu gelişme sona ermemiştir. Birleşik Devletlerdeki son seçimlere elli milyon seçmenin iştirak etmiş olduğunu gazeteler yazdı. Bu gerçekten geniş bir seçmen zümresi... Ama geçenlerde bir Amerikan dergisi Birleşik Devletlerin bazılarındaki, bilhassa cenuptaki, “seçim vergisi” kanunu yüzünden on milyon vatandaşın seçimlere iştirak edemediğini yazıyordu. Hürriyet ve müsavatın beşiği sayılan Fransada ise kadınlar tâ bu ikinci cihan harbinin sonuna kadar seçme ve seçilme hakkından mahrum kaldılar, ancak bir kaç ay önce bu hakka ulaşabildiler.

Kanunlar da fertlerin hürriyetini ve müsaviliğini ilân etmekle beraber seçimlerin gerçekten serbest, müdahalesiz, ve müsavi şartlar içinde yapılmasını temin etmedi. Bugünün, nüfusu milyonlara varan, hareketli topluluklarında namzetlerini, görüşlerini ve yapmak istedikleri işleri tanıtmak gerekirdi. Bırakın ki bu büyük topluluklar iç durumları itibarile çok farklılaşmış, birbirinden ayrı hattâ zıt menfaatleri ve siyâsî görüşleri olan sınıflara, zümrelere, mahallî gruplara ayrılmış olduğundan her nüfus bölümü kendi menfaatlerine ve görüşlerine uygun programı topluluğun bütününe kabul ettirmek ve yaptırmak istiyecektir. Fakat bu suretle teşkilatlanma ve

teşkilâtın görüşünü, programını halk oyuna tanıtmak ve kabul ettirmek, bir taraftan para işi, diğer taraftan da siyasî ve idarî tecrübe, tahsil ve bilgi işidir. Bu şartların hiç birine malik olmayan fakir, tahsili ve kültürel inkişafı ihmal edilmiş milyonlarca çalışan halkın bu teşkilâtlanma ve kendi menfaatlerini ve görüşünü müdafaa etme sahasında yaya kalacağı tabiiydi. Demokrasinin verdiği hak ve imkânlardan iktisadî kudreti, tahsili, tecrübesi olan üstün sınıflar bilhassa istifade ediyor, teşkilâtı (siyasî partiler) ve propagandasıyla seçmenlere tesir edip kendi namzetlerini seçtirebiliyordu. Bu suretle devlet mekanizması üstün sınıfların elinde, üstün sınıfların lehine işler bir hale geliyordu. Halk tabakalarının siyasî şuurlanması, kendi aralarında birleşerek teşkilâtlanmaları ve memleketin siyasî hayatında tesirli rol oynayabilmeleri daha geç mümkün olmuştur. Sosyalist partiler on dokuzuncu asrın ikinci yarısında gelişmeye başlamıştır; İngiltere işçi partisi ancak 1900 den bu yana teşekkül etmiş ve ancak birinci cihan harbinden sonra İngiltere siyasî hayatında mühim bir yer almıştır; Amerika Birleşik Devletlerinde ise hâlâ şehir ve toprak emekçilerini temsil eden kuvvetli, büyük bir parti yoktur. Amerikanın iki ananevî partisi, gerek cumhuriyetçi, gerek demokrat parti, orta ve üst tabakaları temsil edegelmiştir. Ancak 1932 denberi, Roosevelt'in, reisliğe gelmesiyledir ki demokrat parti daha halkçı bir mahiyet almış, emekçi ve fakir tabakalar tarafından desteklenmiş, cumhuriyetçi parti ise bilhassa muhafazakârların ve büyük sermayenin tuttuğu bir parti olmuştur.

Bundan başka, üst tabakalar ellerindeki iktisadî kudreti kullanarak çeşitli yollardan seçimlere ve devlet mekanizmasına tesir etmek yollarını buldular. On dokuzuncu asır boyunca kapitalizmin inkişafı gittikçe artan sermayenin gittikçe küçük bir zümrenin elinde toplanması şeklinde tezahür etti. İktisadî kudreti son derece büyüyen bu sınıf, siyasî demokrasi terazisini de gittikçe kendi tarafına ağır bastırmaya muvaffak oldu. Para kuvvetile seçimlerin serbestliğine müdahale etti. Meselâ, seçimlerde, şehirlerin en düşmüş, tereddî etmiş unsurlarının seçim vergisini verip ellerine bir kaç dolar sıkıştırarak reylerini satın almak, istemedikleri teşekküllerin toplantı yapmalarına, şehirlerdeki toplantıya elverişli salonların kiralanmasını para ile önliyerek mani olmak, veya bu toplantılarda adam tutup kargaşalık çıkartarak polisin müdahalesini çekmek gibi... Diğer taraftan muazzam iktisadî kudreti elinde tutan, azınlık hükümet mekanizmasına doğrudan doğruya tesir etmek vasıtalarına da malikti. Malî işlerde, krediyi kontrol ederek hükümet üzerine tazyik koyuyor devlet işlerine müdahale ediyordu. Bu harbe gelinceye kadar Fransa bankasının kabine bindirip kabine indirdiği artık herkesin bildiği bir sırdı. Birleşik Devletlerde ise, şehir belediyesi, mahallî devlet ve federal devlet mekanizmalarına sermayedar gruplarının nasıl müdahale ettiğini bir nesil önce meşhur muhabir Lincoln Steffens'in elebaşılık ettiği bir gazeteci grubu dergilere, günlük gazetelere kadar aktirmişlerdi.

Seçim serbestliği sahasında beliren bu aksaklıklar, söz hürriyeti ve sosyal haklarda müsavilik bahislerinde de vardı. Söz, fikir hürriyeti ferdin kendi başına ağzına geleni söylemesi demek olamazdı, zira bunun hiçbir içtimaî kıymeti yoktur. Söz, fikir hürriyeti demek, efkârı umumiye önünde fikrini ileri sürüp sözünü duyurabilmek demektir. Bu da, gazete, dergi, kitap neşretmek, radyo istasyonu kurmak ve neşriyat yapmakla mümkün olur. Bunlar ise para, hem de bugün muazzam sermaye isteyen

işlerdir. Kapitalizmdeki sermaye temerküzüne uygun olarak neşriyat sahasında kullanılan sermaye de muazzam miktarda küçük bir zümrenin elinde toplanmış, her çeşit neşriyat işi büyük şirketler tröstler halinde teşkilâtlanmıştır. Küçük, müstakil gazetelerin bu teşekküllerin büyük gazeteleriyle rekabetine imkân kalmıyor. Kıyıda bucakta böyle gazeteler tutunsa bile tirajları az olduğundan umumî efkâr üzerinde ve memleket işlerinde müessir bir rol oynayamıyorlar. Demokraside, halkın sesini duyurabilmesi için neşriyat üzerinde tahditlerin kaldırılması, neşriyatın serbest bırakılması ilk şart olarak beliriyor. Fakat demokrasinin inkişafında yeter bir şart olmadığı anlaşılıyor. Bu tahditler kalktıktan sonra halkı, sözünü işittirebilecek vasıtalara fiilen sahip kılmak gerekiyor. Aynı şekilde halkın kültür seviyesini yükseltmek için mektepler, müzeler açmak, tiyatrolar, konser salonları yaptırmak tam, yeter bir tedbir olmuyor. Halka, bu mektep, müze, tiyatro ve konserlerden onu fiilen istifade ettirecek hayat şartlarını temin etmek gerekiyor. Meselâ, nazari olarak mektepler bütün halka, bütün sosyal tabakalara açık olabilir, kanunlar vatandaşlara eşit tahsil hakları sağlayabilir, ama gerçekte, küçük yaştan hayatını kazanmaya ve ailesinin geçimine yardım etmeye mecbur olan fakir köylü ve işçi çocuklarının, yüksek tahsil imkânından faydalanabilmeleri ihtimali yüzde kaçtır?

İşte böylece, garp demokrasilerinin geçirdiği tecrübeler menfi mânada ve sadece hukukî mânada anlaşılan demokrasinin halk hâkimiyetini tam ve istenildiği derecede tahakkuk ettirmediğini gösterdi. Zamanla çalışan halk kütleleri siyasi tecrübe kazandı ve şuurlandı. Daha tam ve gerçek bir halk hâkimiyeti, içtimaî eşitlik ve hürriyet talep etmeye başladı. Halk hâkimiyetini eşitliği, hürriyeti, daha müsbet, daha yapıcı terimlerle tarif eden bir demokrasi anlayışı belirdi.

Tan, 27 Eylül 1945